ΕΙΣΑΓΩΓΗ
Τι είναι η Δημοκρατία των Ομάδων (Δ.Ο.)

Από τις συζητήσεις με ένα ευρύ φάσμα ανθρώπων και από την βιβλιογραφία, προκύπτει ότι η έννοια της Δημοκρατίας των Ομάδων δεν είναι γνωστή, ξεκάθαρη και συζητημένη. Κάποια στοιχεία της που σχετίζονται με τον κοινοτισμό και την άμεση Δημοκρατία, είναι γνωστά αλλά τα κύρια χαρακτηριστικά που την διαφοροποιούν, δεν είναι.

Μάλιστα, αν θέλουμε να είμαστε ειλικρινείς, η Δ.Ο. δεν αποτελεί ένα ορισμένο, υπάρχον, εφαρμοσμένο σύστημα. Δεν αναφέρεται στις λίστες πολιτικών συστημάτων και δεν έχει οριστεί και περιγραφεί επίσημα.

Ουσιαστικά, χωρίς να θέλουμε να φανούμε υπερόπτες, θα λέγαμε ότι αυτό το βιβλίο είναι το πρώτο που συγκεντρώνει ιδέες και προτάσεις από την ιστορία, την φιλοσοφία, την κοινωνιολογία, την οικονομία και την πολιτική θεωρία και τους δίνει μια ενιαία κατεύθυνση, που μπορεί να συνθέσει μια νέα πρόταση πολιτεύματος.

Πριν ξεκινήσουμε λοιπόν το γοητευτικό κατά τη γνώμη μας ταξίδι, θα θέλαμε να σας δώσουμε μια πυξίδα και ένα χάρτη.

Σχηματικά ο χάρτης περιλαμβάνει 14 σχεδόν ανεξερεύνητες περιοχές,

όσα τα κεφάλαια του βιβλίου, και η βασική πυξίδα στην εξερεύνηση αυτή είναι η επιστημονική μεθοδολογία και ο ανθρωπισμός.

Α. Τι είναι η Δημοκρατία των Ομάδων — σε μια πρόταση

Η Δημοκρατία των Ομάδων είναι ένα σύστημα πολιτικής οργάνωσης στο οποίο **η εξουσία ασκείται από κάτω προς τα πάνω**, μέσω μικρών, ανθρώπινης κλίμακας ομάδων, που αυτοθεσμίζονται, εξελίσσονται, αποφασίζουν για τα δικά τους θέματα, εκλέγουν δεσμευτικά εντεταλμένους εκπροσώπους στα ανώτερα επίπεδα, και διατηρούν ανά πάσα στιγμή το δικαίωμα ανάκλησης[1].

Αυτό δεν είναι αρχαία αθηναϊκή αγορά — δεν απαιτεί όλοι να αποφασίζουν για τα πάντα. Δεν είναι ούτε αντιπροσωπευτική δημοκρατία με κόμματα και τετραετείς κύκλους. Είναι ένα **τρίτο μοντέλο**: δομημένη συμμετοχή σε ανθρώπινη κλίμακα, με σαφή κατανομή αρμοδιοτήτων και θεσμική λογοδοσία.

---

1. Η Elinor Ostrom (1990) στο *«Η Διακυβέρνηση των Κοινών»* απέδειξε ότι οι κοινότητες μπορούν να αυτο-οργανωθούν για να διαχειριστούν κοινούς πόρους χωρίς κρατικό έλεγχο ή ιδιωτικοποίηση. Η έρευνά της είναι θεμελιώδης για την κατανόηση του πώς λειτουργούν οι ομάδες αυτοδιοίκησης.

Β. Γιατί τώρα — το πρόβλημα που καλείται να λύσει

Η πρόταση της Δ.Ο. δεν γεννιέται στο κενό. Αποκρίνεται σε τέσσερις ταυτόχρονες κρίσεις που οι υπάρχουσες δημοκρατικές δομές αδυνατούν να αντιμετωπίσουν:

Κρίση	**Εκδήλωση**
Κρίση εκπροσώπησης	Αυξανόμενη απόσταση εκλεγμένων και εκλεκτόρων· κόμματα ως μηχανισμοί εξουσίας, όχι αντιπροσώπευσης[2].
Κρίση κλίμακας	Αποφάσεις που αφορούν τοπικές κοινωνίες λαμβάνονται σε απομακρυσμένα κέντρα εξουσίας[3].
Κρίση νοήματος	Αποξένωση πολιτών από δημόσια ζωή· αίσθηση αδυναμίας επίδρασης[4].
Κρίση ΤΝ και εξουσίας	Επερχόμενη συγκέντρωση παραγωγικής και πολιτικής ισχύος· απουσία δημοκρατικής εποπτείας[5].

2. Ο Robert Michels (1911) στο *«Πολιτικά Κόμματα»* διατύπωσε τον «σιδερένιο νόμο της ολιγαρχίας»: κάθε οργάνωση, όσο δημοκρατικές κι αν είναι οι αρχές της, τείνει να δημιουργεί μια άρχουσα ελίτ. Αυτή η διαπίστωση είναι κεντρική για την κατανόηση της κρίσης εκπροσώπησης που περιγράφεται εδώ.

3. Ο James C. Scott (1998) στο *«Seeing Like a State (Βλέποντας σαν Κράτος)»* έδειξε πώς τα κράτη, επιχειρώντας να επιβάλουν αφηρημένα σχέδια, αγνοούν την τοπική γνώση και τις πραγματικές ανάγκες των κοινοτήτων. Το βιβλίο του είναι κλασικό για την κατανόηση της κρίσης κλίμακας.

4. Ο Robert Putnam (2000) στο *«Bowling Alone (Παίζοντας Μπόουλινγκ Μόνος)»* τεκμηρίωσε την πτώση του κοινωνικού κεφαλαίου στις σύγχρονες κοινωνίες, δείχνοντας πώς η αποξένωση από τα κοινά έχει μετρήσιμες συνέπειες στη δημοκρατική συμμετοχή.

5. Η Shoshana Zuboff (2019) στο *«Η Εποχή του Καπιταλισμού της Επιτήρησης»* περιέγραψε πώς οι μεγάλες εταιρείες τεχνολογίας συγκεντρώνουν εξουσία μέσω των δεδομένων, χωρίς δημοκρατικό έλεγχο. Η ανάλυσή της είναι κρίσιμη για την κατανόηση της νέας κρίσης εξουσίας.

Το βασικό επιχείρημα του βιβλίου είναι απλό: αυτές οι κρίσεις δεν λύνονται με *καλύτερους* αντιπροσώπους ή *αποτελεσματικότερες* γραφειοκρατίες. Λύνονται με **διαφορετική αρχιτεκτονική εξουσίας**, η οποία χτίζεται από κάτω.

Γ. Η αρχιτεκτονική — Τέσσερα επίπεδα

Η Δ.Ο. οργανώνεται σε τέσσερα επίπεδα. Κάθε επίπεδο έχει δικές του αρμοδιότητες — δεν αποφασίζει για θέματα του κατώτερου ή ανώτερου. Η αρχή είναι η επικουρικότητα: κάθε απόφαση λαμβάνεται στο χαμηλότερο δυνατό επίπεδο.

Επίπεδο	Μέγεθος / Σύνθεση	Κύριες αρμοδιότητες
1. Ομάδα Βάσης	8–25 άτομα (πρωτοβάθμια μονάδα)	Άμεσες αποφάσεις που αφορούν την ομάδα· εκλογή εκπροσώπου
2. Ομάδα Γειτονιάς / Τομέα	60–150 νοικοκυριά / μέλη	Τοπικές υποδομές, κοινωνική φροντίδα, τοπικός προϋπολογισμός[6]
3. Δημοτικό / Περιφερειακό Συμβούλιο	Εκπρόσωποι Γειτονιών	Δημοτικές υπηρεσίες, δημόσια έργα, τοπική οικονομία
4. Βουλή των Ομάδων	Εκπρόσωποι Δήμων / Περιφερειών	Εθνική νομοθεσία, εθνικές πολιτικές, εξωτερικές σχέσεις

---

6. Ο Robin Dunbar (1992) έδειξε ότι ο ανθρώπινος νεοφλοιός έχει μέγεθος που αντιστοιχεί σε κοινωνικά δίκτυα 100-150 ατόμων — ο «αριθμός Dunbar» — πέρα από τον οποίο η κοινωνική συνοχή απαιτεί τυπικές δομές. Αυτό το ανθρωπολογικό δεδομένο είναι θεμελιώδες για την αρχιτεκτονική της Δ.Ο.

Κάθε επίπεδο **δεν εκλέγεται απευθείας από το σύνολο των πολιτών** — εκλέγεται από το κατώτερο επίπεδο, με δεσμευτική εντολή. Αυτό είναι η θεμελιώδης διαφορά από την αντιπροσωπευτική δημοκρατία: ο εκπρόσωπος δεν αποφασίζει ελεύθερα — φέρει συγκεκριμένη εντολή και είναι ανακλητός, αν την παραβεί.

Δ. Οι τέσσερις κανόνες που κάνουν τη διαφορά

Τέσσερις θεσμικοί κανόνες διαφοροποιούν τη Δ.Ο. από κάθε άλλο σύστημα αντιπροσώπευσης:

1. Αυτοθέσμιση. Οι κανόνες, η δομή και η λειτουργία κάθε Ομάδας δεν καθορίζονται εξωτερικά. Δημιουργούνται και αλλάζουν από την ομάδα. Προτείνονται και προωθούνται οι βασικοί κανόνες ισότητας, ισηγορίας και άμεσης δημοκρατίας εντός της ομάδας αλλά τελικά κάθε ομάδα αυτοθεσμίζεται[7].

2. Δεσμευτική εντολή. Ο εκπρόσωπος ψηφίζει αυτό που αποφάσισε η ομάδα που τον εξέλεξε — όχι αυτό που πιστεύει ο ίδιος. Αν διαφωνεί ισχυρά, μπορεί να ζητήσει νέα ολομέλεια. Αλλά δεν μπορεί να ψηφίσει «για λογαριασμό του» χωρίς εντολή. Αυτό σπάει τον μηχανισμό μέσω του οποίου οι εκπρόσωποι αποκόπτονται από τους εκλέκτορές τους[8].

3. Ανακλητότητα. Κάθε εκπρόσωπος μπορεί να ανακληθεί ανά πάσα στιγμή με απόφαση της ομάδας που τον εξέλεξε (συνήθως με κατώφλι 30–40% υπογραφών για έναρξη διαδικασίας, απλή πλειοψηφία για

---

7. Ο Κορνήλιος Καστοριάδης (1975) στο *«Η Φαντασιακή Θέσμιση της Κοινωνίας»* υποστήριξε ότι οι θεσμοί είναι δημιουργήματα της συλλογικής ανθρώπινης φαντασίας, όχι φυσικές ή αιώνιες δομές. Η Elinor Ostrom (1990) επιβεβαίωσε εμπειρικά ότι οι επιτυχημένες κοινότητες έχουν το δικαίωμα να τροποποιούν τους δικούς τους κανόνες.

8. Ο John Stuart Mill (1861) στο *«Σκέψεις για την Αντιπροσωπευτική Κυβέρνηση»* υποστήριξε ότι η συμμετοχή στα κοινά είναι παιδαγωγική — αναπτύσσει τις ικανότητες του πολίτη. Η Δ.Ο. εφαρμόζει αυτή την αρχή μέσω της δεσμευτικής εντολής, που απαιτεί ουσιαστική συμμετοχή στη διαμόρφωση της εντολής.

ανάκληση). Δεν χρειάζεται να περιμένει κανείς τις εκλογές για να διορθωθεί ένα λάθος.

4. Επικουρικότητα. Κάθε θέμα αντιμετωπίζεται στο χαμηλότερο επίπεδο που μπορεί να το διαχειριστεί αποτελεσματικά. Τα ανώτερα επίπεδα δεν «παίρνουν» αρμοδιότητες από τα κατώτερα, τις λαμβάνουν μόνο όταν το κατώτερο επίπεδο δεν μπορεί να τις αντιμετωπίσει μόνο του. Αυτός ο κανόνας αποτρέπει τη φυσική τάση κεντρικοποίησης.

Ε. Η οικονομική διάσταση

Η Δ.Ο. δεν είναι αποκλειστικά πολιτικό σχέδιο. Έχει οικονομική αρχιτεκτονική που αντιστοιχεί στις πολιτικές της αρχές. Αναγνωρίζει τρεις τομείς που συνυπάρχουν:

Τομέας	**Περιγραφή**
Ιδιωτικός Τομέας	Επιχειρήσεις, ελεύθεροι επαγγελματίες, αγορά — με ελευθερία αλλά και λογοδοσία.
Συνεταιριστικός Τομέας	Εργαζόμενοι-ιδιοκτήτες, ισότιμη συμμετοχή στις αποφάσεις και τα κέρδη — ο τομέας που ενισχύεται θεσμικά [9]
Κοινά	Φυσικοί πόροι, δίκτυα υποδομών, δημόσιος χώρος, δεδομένα, δημόσιες υπηρεσίες — διαχειριζόμενα από κοινοτικά σώματα με λογοδοσία[10]

9. Η Elinor Ostrom (1990) απέδειξε ότι οι κοινότητες μπορούν να διαχειρίζονται κοινούς πόρους βιώσιμα, χωρίς ούτε ιδιωτικοποίηση ούτε κρατικό έλεγχο. Η οικονομική αρχιτεκτονική της Δ.Ο. βασίζεται σε αυτή την ανακάλυψη, αναγνωρίζοντας τρεις συνυπάρχοντες τομείς.

10. Ο David Bollier (2014) στο *«Think Like a Commoner (Σκέψου σαν Κάτοχος Κοινών)»* ανέλυσε την αναβίωση των commons στον 21ο αιώνα, δείχνοντας πώς οι κοινότητες μπορούν να διαχειρίζονται πόρους συλλογικά. Η έννοια των «κοινών» είναι κεντρική στην οικονομική διάσταση της Δ.Ο.

ΣΤ. Η σχέση με την Τεχνητή Νοημοσύνη που έρχεται

Στην πορεία συγγραφής αυτού του βιβλίου, σχεδόν σε καθημερινή βάση, προκύπτουν καταιγιστικές εξελίξεις στον τομέα της Τεχνητής νοημοσύνης (ΤΝ). Έτσι πέρα από ένα γενικό κεφάλαιο για την ψηφιακή υποδομή που υπήρχε αρχικά, προστέθηκε και ένα ξεχωριστό κεφάλαιο για την Δ.Ο. και την διαχείριση των προκλήσεων της ΤΝ, στο τέλος[11].

Έχουν ήδη προταθεί από πολλούς λύσεις για αντιμετώπιση της μαζικής αεργίας που έρχεται, τόσο σε επίπεδο οικονομίας όσο και σε επίπεδο νοήματος. Έχουν ενδιαφέροντα στοιχεία αλλά το κρίσιμο είναι οι θεσμοί και οι μορφές κοινωνικής οργάνωσης που θα τις υποστηρίξουν[12].

Η Δ.Ο. δεν είναι αντίπαλη στην ΤΝ. Είναι η κοινωνική αρχιτεκτονική που καθορίζει αν η ΤΝ θα λειτουργήσει ως εργαλείο κοινωνικής απελευθέρωσης ή ως μηχανισμός συγκέντρωσης εξουσίας. Τρεις αρχές διέπουν τη σχέση:

- **Ανοιχτός κώδικας.** Τα ΤΝ-συστήματα που χρησιμοποιούνται σε δημόσιες λειτουργίες είναι ανοιχτού κώδικα, ελεγχόμενα από ανεξάρτητα κοινοτικά σώματα[13].
- **Κυριαρχία δεδομένων.** Τα δεδομένα που παράγει μια ομάδα ανήκουν στην ομάδα. Δεν χρησιμοποιούνται για εκπαίδευση εξωτερικών μοντέλων χωρίς ρητή συναίνεση.

---

11. Ο Nick Bostrom (2014) στο *«Υπερνοημοσύνη»* ανέλυσε τους κινδύνους και τις δυνατότητες μιας ανώτερης ανθρώπινης νοημοσύνης, τονίζοντας την ανάγκη για νέες μορφές κοινωνικής οργάνωσης. Η Δ.Ο. προτείνεται ως μια τέτοια μορφή.

12. Ο Θ. Σκυλακάκη (2026) μέσα από το βιβλίο του *«Τεχνητή Νοημοσύνη ή Εκτόπιση της Εργασίας»* προτείνει το Καθολικό Βασικό Κεφάλαιο ως απάντηση στην εκτόπιση της εργασίας. Η Δ.Ο. μπορεί να γονιμοποιήσει αυτή την πρόταση με κοινοτικές δομές, όπως εξηγείται στο Κεφάλαιο 13.

13. Ο Yochai Benkler (2006) στο *«The Wealth of Networks (Ο Πλούτος των Δικτύων)»* έδειξε τη δύναμη του ανοιχτού κώδικα και της συνεργατικής παραγωγής ως εναλλακτικής στις ιεραρχικές δομές. Η αρχή του ανοιχτού κώδικα είναι θεμελιώδης για τη σχέση της Δ.Ο. με την ΤΝ.

- **Ενίσχυση, όχι αντικατάσταση.** Η ΤΝ χρησιμοποιείται για να ενισχύει την ικανότητα των ομάδων να αποφασίζουν με καλύτερη πληροφόρηση — όχι για να αντικαθιστά την ανθρώπινη κρίση.

Ζ. Τι δεν είναι η Δ.Ο. — τέσσερις παρανοήσεις

Πριν προχωρήσουμε, αξίζει να οριοθετηθεί το μοντέλο αρνητικά· τι δεν είναι:

Παρανόηση	Διευκρίνιση
«Είναι αναρχισμός — καταργεί το κράτος»	Όχι. Η Δ.Ο. δεν καταργεί κεντρικούς θεσμούς· τους ανασυγκροτεί από κάτω. Κράτος, νόμος, άμυνα, δικαιοσύνη παραμένουν με διαφορετική νομιμοποίηση[14].
«Είναι άμεση δημοκρατία — όλοι αποφασίζουν για τα πάντα»	Όχι. Η επικουρικότητα σημαίνει ότι κάθε επίπεδο αποφασίζει για τα δικά του θέματα. Δεν ψηφίζουν όλοι για εθνική άμυνα, ούτε η κεντρική κυβέρνηση για τοπική πλατεία.

---

14. Η Hannah Arendt (1963) στο *«Για την Επανάσταση»* ανέλυσε τα συμβούλια (councils) ως βάση μιας νέας πολιτικής οργάνωσης, όπου η εξουσία αναδύεται από τα κάτω. Η Δ.Ο. υιοθετεί αυτή την αρχή, ανασυγκροτώντας τους θεσμούς από τη βάση.

Παρανόηση	**Διευκρίνιση**
«Είναι ουτοπία — δεν έχει εφαρμοστεί ποτέ»	Όχι. Στοιχεία Δ.Ο. λειτουργούν ήδη: Mondragón, ελβετικά καντόνια, Porto Alegre, σκανδιναβικοί συνεταιρισμοί, κοινοτικά κινήματα[15]. Η Δ.Ο. δεν εφευρίσκει — συστηματοποιεί.
«Είναι αργή — η δημοκρατία κόπωσης»	Μερικώς σωστό. Η Δ.Ο. έχει αντίμετρα: διαχωρισμός θεμάτων ρουτίνας (επιτροπές) από θέματα ουσίας (ολομέλεια), ψηφιακά εργαλεία συμμετοχής, εκχώρηση με εντολή. Αλλά η ταχύτητα δεν είναι η υψηλότερη αξία ενός δημοκρατικού συστήματος[16].

---

15. Η Virginie Pérotin (2016) στο «What Do We Really Know About Worker Co-operatives? (Τι Γνωρίζουμε Πραγματικά για τους Εργατικούς Συνεταιρισμούς;)» έδειξε ότι οι συνεταιρισμοί είναι πιο ανθεκτικοί σε κρίσεις από τις συμβατικές επιχειρήσεις. Το Mondragón και άλλα παραδείγματα αποδεικνύουν την πρακτική εφαρμογή στοιχείων της Δ.Ο.

16. Ο Barry Schwartz (2004) στο *«Το Παράδοξο της Επιλογής»* έδειξε ότι η υπερβολική επιλογή δεν απελευθερώνει αλλά παραλύει και εξαντλεί. Η Δ.Ο. σχεδιάζεται για να αποφεύγει αυτή την παγίδα, διαχωρίζοντας τα θέματα ρουτίνας από τα θέματα ουσίας.

Η. Χάρτης του βιβλίου — Πού αναπτύσσεται τι

Το βιβλίο ακολουθεί τη λογική από το γενικό στο ειδικό: πρώτα η θεωρητική, ιστορική θεμελίωση, οι επιρροές, μετά οι θεσμοί, μετά οι εφαρμογές και οι προκλήσεις πρακτικής εφαρμογής.

Ακολουθεί ένας συνοπτικός πίνακας που παρουσιάζει τα κεφάλαια και το βασικό ερώτημα στο οποίο απαντάει το καθένα. Ο Πίνακας αυτός αποτελεί το συνοπτικό χάρτη του βιβλίου.

Κεφ	Τίτλος	Με απλά λόγια	Βασικό ερώτημα
1	Η Δημοκρατία	Πριν προτείνουμε λύση, εξετάζουμε τι εννοούμε πραγματικά όταν λέμε «δημοκρατία» και γιατί η σημερινή της μορφή έχει φτάσει σε αδιέξοδο.	Τι ακριβώς δεν λειτουργεί στη σημερινή δημοκρατία και γιατί;
2	Ομάδες. Τι είναι και πώς λειτουργούν	Η απάντηση στο αδιέξοδο του Κεφ.1: η μικρή ομάδα ως βιολογικά θεμελιωμένη και ιστορικά δοκιμασμένη μονάδα ανθρώπινης συνεργασίας — τι την κάνει να λειτουργεί, τι κινδύνους αντιμετωπίζει.	Γιατί η ομάδα (και όχι το άτομο ή το κόμμα) είναι η κατάλληλη βασική μονάδα οργάνωσης;
3	Συνεισφορές στην έννοια των Ομάδων	Ένας πρακτικός χάρτης του τι έχουν ήδη πει η ψυχολογία, η βιολογία και άλλοι επιστημονικοί κλάδοι για το πώς συνεργάζονται καλά οι άνθρωποι — και τι δανείζεται η Δ.Ο. από κάθε έναν.	Τι έχουν ήδη μάθει άλλοι επιστημονικοί κλάδοι για την ανθρώπινη συνεργασία, που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε;

Κεφ	Τίτλος	Με απλά λόγια	Βασικό ερώτημα
4	Φιλοσοφικές Καταβολές, Αλληλεπιδράσεις	Η Δ.Ο. δεν ανήκει αποκλειστικά σε καμία φιλοσοφική παράδοση· συνομιλεί με πολλές (κοινοτισμός, αναρχισμός, φιλελευθερισμός κ.ά.) χωρίς να δεσμεύεται σε καμία.	Σε ποιες φιλοσοφικές παραδόσεις πατά η Δ.Ο., και πώς διαφοροποιείται από την καθεμιά;
5	Αντίπαλα Μοντέλα και Κριτικές στη Δ.Ο.	Πριν παρουσιαστούν οι θεσμοί, το βιβλίο σταματά και αφήνει τους αντιπάλους να μιλήσουν πρώτοι — κριτικές από αριστερά, από άλλες παραδόσεις, εναλλακτικά μοντέλα, και μια ειλικρινής αυτοκριτική.	Ποιες είναι οι πιο σοβαρές αντιρρήσεις στη Δ.Ο., και ποιες από αυτές παραμένουν ανοιχτές;
6	Θεσμοί της Δ.Ο.	Το «πώς»: οι συγκεκριμένοι θεσμοί (δομή ομάδας, λήψη αποφάσεων, ανάκληση εντολής κ.λπ.) με τους οποίους η ιδέα γίνεται λειτουργικό σύστημα.	Με ποιους συγκεκριμένους μηχανισμούς η ομάδα μετατρέπεται σε λειτουργικό πολίτευμα;
7	Οικονομία της Δ.Ο.	Απάντηση στο πιο σκεπτικιστικό ερώτημα των αναγνωστών: πώς βγαίνουν τα νούμερα; Τοπικά νομίσματα, χρονοτράπεζες, κοινά αγαθά — με παραδείγματα και παραδοχή ορίων.	Πώς οργανώνεται η παραγωγή και η ανταλλαγή αξίας χωρίς να διαλύονται οι κοινωνικοί δεσμοί;

Κεφ	Τίτλος	Με απλά λόγια	Βασικό ερώτημα
8	Ψηφιακή Υποδομή: Ευκαιρίες, Δυνατότητες, Κίνδυνοι	Πώς χρησιμοποιεί η Δ.Ο. την τεχνολογία χωρίς να εξαρτάται από αυτήν — με αφετηρία το «παράδοξο» ότι η ίδια τεχνολογία που απελευθέρωσε (Αραβική Άνοιξη) χρησιμοποιήθηκε και για χειραγώγηση.	Πώς επιλέγει και ελέγχει μια κοινότητα την τεχνολογία της, αντί να την υφίσταται;
9	Σύνθεση: Κοινωνία, Κράτος, Δίκτυο	Ένα βήμα πίσω: αν όλοι οι επιμέρους θεσμοί λειτουργήσουν, πού οδηγούν συνολικά; Σχέση με το υπάρχον κράτος, εξωτερικές απειλές, εσωτερική σύγκρουση, μετάβαση.	Αν η Δ.Ο. λειτουργήσει σε επίπεδο ομάδας, πώς κλιμακώνεται σε επίπεδο κοινωνίας χωρίς να συγκρουστεί μετωπικά με το κράτος;
10	Η Μονοαξονική Αρχή: Πώς Ξεκινά και Ωριμάζει η Δ.Ο.	Το πιο πρακτικό κεφάλαιο: η στρατηγική επιλογή ότι η Δ.Ο. δεν επιβάλλεται με διατάγματα αλλά ωριμάζει οργανικά μέσα από πράξεις.	Ποια είναι η σωστή σειρά βημάτων ώστε η Δ.Ο. να ξεκινήσει και να μεγαλώσει χωρίς να καταρρεύσει;
11	Δ.Ο. και Νομικό Περιβάλλον	Χαρτογράφηση του υπάρχοντος νομικού πλαισίου (με βάση το δίκαιο ως τα τέλη του 2025) μέσα στο οποίο πρέπει να κινηθεί κανείς για να χτίσει κάτι πραγματικό.	Τι επιτρέπει και τι εμποδίζει σήμερα το ελληνικό/ευρωπαϊκό δίκαιο σε όποιον θέλει να εφαρμόσει τη Δ.Ο.;

Κεφ	Τίτλος	Με απλά λόγια	Βασικό ερώτημα
12	Σταδιακή Εφαρμογή στην Ελλάδα	Κατέβασμα από τη θεωρία στο έδαφος: συγκεκριμένες κινήσεις, άνθρωποι, γειτονιές — πώς ξεκινά κανείς χωρίς να περιμένει «ιδανικές συνθήκες».	Ποιο είναι το πρώτο συγκεκριμένο βήμα, σε ποια γειτονιά, με ποιους ανθρώπους;
13	Τεχνητή Νοημοσύνη, AGI και η Δ.Ο.	Σε διάλογο με πρόσφατη συζήτηση (π.χ. Σκυλακάκης) για ΚΒΚ λόγω ΤΝ, το κεφάλαιο υποστηρίζει ότι κάθε τέτοιο μέτρο χρειάζεται κοινωνικό υπόστρωμα — που μπορεί να προσφέρει η Δ.Ο.	Τι εμποδίζει το Καθολικό Βασικό Κεφάλαιο (ή αντίστοιχα μέτρα) να γίνει απλώς άλλη μορφή εξάρτησης, και πώς το αποτρέπει η Δ.Ο.;
14	Μια μέρα στο 2040: Η κοινωνία της Δ.Ο.	Αφηγηματικό κεφάλαιο (όχι ανάλυση): μια τυπική μέρα σε μια ελληνική πόλη του 2040, με πραγματικά προβλήματα και εντάσεις, όχι ουτοπία χωρίς τριβή.	Πώς βιώνεται καθημερινά η Δ.Ο. από έναν πολίτη, πέρα από τη θεωρία;

Στο τέλος του βιβλίου υπάρχει Τεχνικό Εγχειρίδιο, αναλυτική Βιβλιογραφία και λεπτομερές Ευρετήριο ονομάτων και όρων. Το Τεχνικό Εγχειρίδιο θα εμπλουτίζεται συνεχώς. Μαζί με πολλές άλλες πληροφορίες θα είναι ελεύθερα προσβάσιμα σε όλους, στην πλατφόρμα του βιβλίου **www.groupdemocracy.net**. Στην ίδια πλατφόρμα θα ξεκινήσει, με την εκδοση του βιβλίου, ο ανοικτός διάλογος και η Απογραφή των Ομάδων.

Θ. Σύνοψη: Οι πέντε προτάσεις του βιβλίου

Πριν ξεκινήσει η ανάλυση, ορίζονται ρητά το κεντρικό θέμα και οι πέντε κεντρικές προτάσεις – ερευνητικά ερωτήματα που το βιβλίο καλείται να τεκμηριώσει:

Το κεντρικό θέμα είναι η δημοκρατία των Ομάδων.

Η Δημοκρατία των Ομάδων είναι ένα πολυεπίπεδο πολιτειακό μοντέλο όπου η θεμελιώδης μονάδα εξουσίας δεν είναι το άτομο-ψηφοφόρος αλλά η μικρή αυτοδιοικούμενη ομάδα (8-25 άτομα), οργανωμένη γύρω από αυτοθέσμιση, δεσμευτική εντολή, ανακλητότητα και επικουρικότητα.

> **Πρόταση 1:** *Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία στην τρέχουσα μορφή της έχει εξαντλήσει τις δυνατότητές της ως μηχανισμός αποτελεσματικής και νόμιμης διακυβέρνησης.*
>
> **Πρόταση 2**:*Η Δ.Ο. είναι εφικτό εναλλακτικό μοντέλο, χτισμένο γύρω από τη μικρή, αυτοδιοικούμενη ομάδα ως βασική μονάδα εξουσίας — όχι ουτοπικό, δεν προϋποθέτει τέλειους ανθρώπους.*
>
> **Πρόταση 3**: *Η Δ.Ο. προτείνει ένα οικονομικό υπόστρωμα (τοπικά νομίσματα, κοινά αγαθά, αμοιβαιότητα) που στηρίζει την κοινότητα χωρίς να καταργεί την αγορά ή την ατομική πρωτοβουλία.*
>
> **Πρόταση 4**: *Η μετάβαση στη Δ.Ο. δεν απαιτεί επανάσταση — απαιτεί σταδιακή θεσμική μεταρρύθμιση και ανάπτυξη κοινοτικής κουλτούρας.*
>
> **Πρόταση 5**: *Στην εποχή της ΤΝ και της AGI, η Δ.Ο. μαζί με το παραγωγικό μέρισμα μετατρέπεται από καλή εναλλακτική σε αναγκαία συνθήκη απέναντι στη μαζική αεργία.*

Ι. Ο στόχος, η μεθοδολογία, η συνολική πρόταση

Ο στόχος. Αυτό το βιβλίο δεν επιχειρεί να αποδείξει ότι η αντιπροσωπευτική δημοκρατία είναι κακή ιδέα, ούτε να προσφέρει μια ακόμα ουτοπία χωρίς τριβές. Στόχος του είναι να δείξει ότι υπάρχει ένας ρεαλιστικός, εφικτός δρόμος από το σημερινό αδιέξοδο προς ένα πολίτευμα όπου η εξουσία ασκείται πιο κοντά στους ανθρώπους που υφίστανται τις συνέπειές της, χωρίς να απαιτείται επανάσταση, τέλειοι πολίτες, ή κατάργηση όσων ήδη λειτουργούν.

Η μεθοδολογία. Το βιβλίο συνθέτει –δεν εφευρίσκει από το μηδέν– ιδέες από την ιστορία της δημοκρατίας, τη βιολογία και ψυχολογία των μικρών ομάδων, την οικονομία των κοινών αγαθών, τη φιλοσοφία και το δίκαιο. Σε κάθε σημείο όπου διατυπώνεται μια πρόταση, ακολουθεί συστηματικά και η αντίρρηση απέναντί της (βλ. ιδίως Κεφ.5) — όχι ως σχήμα ρητορικής πειθούς, αλλά επειδή μια πρόταση που δεν έχει δοκιμαστεί απέναντι στους ισχυρότερους αντιπάλους της δεν αξίζει εμπιστοσύνης. Όπου η ανάλυση φτάνει σε πραγματικά ανοιχτά ερωτήματα χωρίς πειστική απάντηση, αυτό δηλώνεται ρητά ως τέτοιο, αντί να συγκαλύπτεται.

Η μέθοδος αυτού του βιβλίου ακολουθεί πιστά και δανείζεται από τη σύγχρονη επιστημονική μέθοδο και στάση: εκθέτει ενεργά την πρόταση στους ισχυρότερους αντιπάλους της (Κεφ.5) αντί να την προστατεύει, δηλώνει ρητά τα όρια όσων δεν εξηγεί, και τεκμηριώνει κάθε ισχυρισμό με ελέγξιμη πηγή. Δεν πρόκειται όμως για εμπειρική θεωρία που προβλέπει και ελέγχεται πειραματικά· είναι μια κανονιστική πρόταση —τι θα έπρεπε να κάνουμε— που δικαιολογείται με επιχειρήματα, όχι με μέτρηση.

Η συνολική πρόταση. Η Δημοκρατία των Ομάδων προτείνει τη μικρή, αυτοδιοικούμενη ομάδα ως τη θεμελιώδη μονάδα πολιτικής και

οικονομικής ζωής. Η επιλογή αυτή δεν είναι ουδέτερη τεχνική λύση,· στηρίζεται σε μια ανθρωπιστική βάση - την πεποίθηση ότι κάθε θεσμός κρίνεται τελικά από το αν αυξάνει την ουσιαστική ευημερία και την αξιοπρέπεια των ανθρώπων που τον βιώνουν. Γι' αυτό και ο στόχος δεν είναι απλώς μια πιο αποδοτική διακυβέρνηση, αλλά η μέγιστη δυνατή ωφέλεια για τον μεγαλύτερο δυνατό αριθμό ανθρώπων, με τρόπο που να μην θυσιάζει κανέναν στο όνομα του συνόλου. *Αυτός ο ανθρωπισμός· διατρέχει το σύνολο της πρότασης.* Δεν πρόκειται για σχέδιο που εγκαθίσταται εκ των άνω, αλλά για μια αρχή που ωριμάζει οργανικά μέσα από συγκεκριμένες πράξεις, ξεκινώντας από όσους θέλουν να τη δοκιμάσουν, όχι από επιβολή σε όλους. Το υπόλοιπο βιβλίο εξηγεί ποιες είναι οι πηγές αυτής της αρχής, πώς αυτή γίνεται θεσμός, πώς χρηματοδοτείται, πώς σχετίζεται με το υπάρχον κράτος, πώς εφαρμόζεται και γιατί -στην εποχή της τεχνητής νοημοσύνης- παύει να είναι απλώς επιθυμητή και γίνεται αναγκαία.

Κ. Η άποψη του συγγραφέα

Αυτό δεν είναι ένα βιβλίο γνώμης. Ο συγγραφέας δεν ξεκίνησε με μια έτοιμη πεποίθηση την οποία το βιβλίο καλείται στη συνέχεια να «ντύσει» με επιχειρήματα και βιβλιογραφία — η φορά είναι αντίστροφη: η έρευνα προηγήθηκε, η πρόταση διαμορφώθηκε από όσα βρέθηκαν, όχι το αντίθετο. Όπου η έρευνα οδήγησε σε αδιέξοδο ή σε ανοιχτό ερώτημα, αυτό δηλώνεται ως τέτοιο (βλ. Κεφ.5), αντί να συγκαλύπτεται πίσω από βεβαιότητα.

Αυτή η στάση έχει συγκεκριμένες συνέπειες στον τρόπο γραφής. Δεν θα βρείτε εδώ παθιασμένα επιχειρήματα που στηρίζονται στην ένταση του τόνου ούτε μεγαλοστομίες που υπόσχονται λύτρωση, ούτε δικολαβικά τερτίπια που κερδίζουν μια συζήτηση χωρίς να πείθουν ουσιαστικά. Όπου η πρόταση είναι αδύναμη, δεν αποκρύπτεται· όπου ο αντίπαλος

έχει δίκιο, αναγνωρίζεται. Ακολουθείται παντού η επιστημονική μεθοδολογία με την έννοια που περιγράφηκε στην Ενότητα Ι: επιχειρήματα εκτεθειμένα σε ανασκευή, ρητή δήλωση ορίων, τεκμηρίωση ελέγξιμη από τον αναγνώστη.

Ο συγγραφέας, λοιπόν, δεν φιλοδοξεί να είναι ο διαφημιστής μιας έτοιμης λύσης. Φιλοδοξεί να είναι ο ερευνητής που ρωτά πριν απαντήσει, ο ενδιάμεσος που φέρνει σε επαφή γνώσεις από διαφορετικούς κλάδους που σπάνια συνομιλούν μεταξύ τους, ο διευκολυντής που εξερευνά, ανακαλύπτει, φωτίζει και τελικά προτείνει — χωρίς να επιμένει ότι η πρόταση αυτή είναι η μόνη δυνατή, παρά μόνο ότι είναι μια πρόταση που άξιζε να διατυπωθεί με σοβαρότητα και να ελεγχθεί με ειλικρίνεια.

Πώς να διαβάσετε αυτό το βιβλίο

Κάθε κεφάλαιο έχει μια σχετική αυτονομία και μπορεί να διαβαστεί και μόνο του εκτός σειράς. Γι' αυτό, αρκετές υποσημειώσεις επαναλαμβάνονται. Οι υποσημειώσεις επίσης μπορούν να παραληφθούν στην πρώτη αναγνωση ή από τον αναγνώστη που προτιμά τα πρακτικά θέματα εφαρμογής.

Αν σας ενδιαφέρει κυρίως η οικονομική διάσταση: Κεφ. 7 και 13. Αν σας ενδιαφέρει η εφαρμογή στην ΤΝ: απευθείας Κεφ. 13. Αν θέλετε πρώτα να «δείτε» το μοντέλο σε λειτουργία πριν την ανάλυση: ξεκινήστε από το Κεφ. 12 και επιστρέψτε.

Το βιβλίο έχει σχεδιαστεί να διαβάζεται και γραμμικά και θεματικά.